

*Шеремет Світлана Іванівна, завідувач НМЛ виховання, соціальної і здоров'язбережувальної освіти кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»*

**Особливості здійснення виховного процесу  
в закладах освіти у 2022/2023 навчальному році**  
(інформаційно - методичні матеріали)

Реформа освітньої галузі в Україні є однією з ключових реформ Міністерства освіти і науки, основною метою якої є сучасна освіта на всіх рівнях: від початкової школи – до закладів вищої освіти. Незважаючи на виклики сьогодення, успішно завершилась реалізація Державного стандарту початкової освіти. Здійснюється ґрунтовна підготовка переходу Нової української школи в базову середню школу.

Важливо акцентувати увагу на основних завданнях реалізації Державного стандарту базової середньої освіти, а саме:

- оновлення змісту базової освіти і методик навчання для формування ключових компетентностей для життя;
- діджиталізація;
- створення ефективної мережі шкіл;
- підтримка вчителів, ефективність центрів професійного розвитку, підвищення кваліфікації та сертифікація вчителів;
- створення в закладах загальної середньої освіти безпечного освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації;
- розбудова сучасного, інклюзивного та розвивального середовища;
- створення системи професійної орієнтації учнів;
- забезпечення доступності здобуття позашкільної освіти.

Засадами державної політики у сфері освіти та основними принципами освітньої діяльності є: єдність навчання, виховання та розвитку (ст. 6 Закону України «Про освіту»). Виховання органічно поєднане з процесом навчання дітей, опанування основами наук, багатством національної та світової культури.

Розглядаючи роль виховання в педагогічній науці та освітній практиці, важливо зазначити, що актуальною залишається науково - теоретична складова сучасного виховання як педагогічної категорії: філософське трактування, оновлення парадигми, сучасний зміст, підходи та принципи.

**Вибудовуючи цілісний виховний процес в закладі загальної середньої освіти в 2022/2023 навчальному році**, важливо враховувати наукові підходи, сутність парадигми, концептуальні ідеї, виховну складову освітнього (навчального) середовища, індивідуальність та напрацьований практичний досвід кожного шкільного колективу, особливості регіону, сучасні виклики, соціальні реалії та життя країни у воєнному стані.

Привертаємо увагу на інформаційно-методичні матеріали, які уже розміщені на сайті КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» та публікації в регіональних виданнях, де науковцями та практиками висвітлюється питання виховання особистості в сучасних умовах й розбудова цілісного виховного простору.

## Короткий коментар значущих нормативно-правових документів

Залишається актуальною позиція, яка передбачає побудову цілісного виховного процесу закладу освіти на основі нормативно – правових документів, що регламентують окремі напрями та стратегічні лінії цієї діяльності.

**До уваги пріоритетні державні документи, а саме:**

- Закон України «Про освіту»;
- Закон України «Про повну загальну середню освіту»;
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України проти булінгу (цькування)»;
- Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;
- Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»;
- Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі;
- Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року;
- Концепція підтримки та сприяння розвитку дитячого громадського руху в Україні»;
- Програма «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України»;
- Програми «Нова українська школа» уступах до цінностей.

Акцентуємо увагу на те, що в Україні введено воєнний стан – особливий правовий режим. І тому, саме зараз, важливими для освітян є ряд документів виконавчого та рекомендаційного характеру, а саме:

- [Постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2022 р. № 302](#) «Про утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану» (режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2022-%D0%BF#Text> );
- [Наказ МОН України № 274 від 28.03.2022](#) «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» (режим доступу: [https://osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/86134/](https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86134/) );
- [Лист МОН України від 29.03.2022 № 1/3725-22](#) «Про організацію освітнього процесу в початковій школі в умовах воєнного часу» (режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2022/03/31/lyst-mon-vid-29-03-2022-1-3725-22-pro-orhanizatsiiu-osvitn-oho-protsesu-v-pochatkovi-y-shkoli-v-umovakh-voiennoho-chasu/> );
- [Лист МОН України № 1/3737-22 від 29.03. 2022](#) «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» (режим доступу <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/2022/Vykhovna.robota/30.03.22/Lyst.MON-1.3737-22.vid.29.03.2022-Pro.zabezp.psykholoh.suprovodu.uchasn.osv.protsesu.pdf> );
- [Лист МОН України від 04.04.2022 № 1/3872-22](#) «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» (режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-metodichni-rekomendaciyi-persha-psiologichna-dopomoga-algoritm-dij> );

- Лист МОН України від 13.05.2022 № 1/5119-22 «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні» (режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zdijsnennya-preventivnih-zahodiv-sered-ditej-ta-molodi-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini>);
- Лист ДСНС № 03-1870/162-2 від 14.06.2022 «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти». На доручення Прем'єр-міністра України від 10.06.2022 № 14529/0/1-22. (режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/civilniy-zahist/2022/15.06/Rekom.shchodo.orhanizatsiyi.ukryttya.15.06.2022.pdf> ).

У 2022/2023 навчальному році важливими для використання у виховному процесі закладів освіти Одещини залишаються такі регіональні програми:

- Обласна цільова програма «Здоров'я Одещини на 2021-2023 роки» (режим доступу: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/2-5-03-VIII.pdf> ) ;
- Обласна комплексна програма запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, забезпечення гендерної рівності, протидії торгівлі людьми на період до 2023 року (режим доступу: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/19-30-VII.pdf> ) ;
- Обласна комплексна програма «Культура Одещини – 2020-2022 роки» (режим доступу: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/1166-VII.pdf> ) ;
- Обласна цільова соціальна програма «Молодь Одещини» на 2021-2025 роки (режим доступу: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/66-VIII.pdf> ) ;

Залишаються актуальними провідні аспекти Закону України «Про повну загальну середню освіту» (режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>).

В документі означено вимоги до організації освітнього процесу, який спрямований на виявлення, розвиток здібностей та обдарувань особистості, її індивідуальних здібностей, досягнення результатів навчання, прогресу в розвитку, зокрема формування відповідних компетентностей, визначених державними стандартами. Важливо врахувати вимоги до здійснення виховного процесу в закладах освіти, які обумовлені в статті 15 даного документу і є невід'ємною складовою освітнього процесу та ґрунтуються на загальнолюдських, культурних цінностях, цінностях громадянського суспільства, принципах верховенства права.

Акцентуємо увагу на Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки (Постанова КМУ від 05.08.2020 № 695), (режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>).

Стратегія визначає вектор сталого розвитку регіонів та розроблена відповідно до Цілей сталого розвитку України до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30.09. 2019 р. № 722. Зазначено, що політика регіонального розвитку ґрунтується на врахуванні ключових викликів, які впливають на людину, інфраструктуру, економіку та навколишнє природне середовище, а також включатиме побудову культури партнерства та співробітництва, орієнтованої на взаємодію громадян та публічних інституцій.

## Особливості здійснення виховного процесу

У 2022/2023 навчальному році актуальним залишається напрям в діяльності закладів освіти з модернізації оздоровчої та рухової активності, яка регламентується Національною стратегією з оздоровчої та рухової активності в Україні до 2025 року «Рухова активність-здоровий спосіб життя-здорова нація» (режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1043-2020-%D1%80#Text> ). Саме реалізація стратегії передбачає модернізацію фізичного виховання, органічне поєднання усіх видів оздоровлення, забезпечення належного рівня рухової активності та формування ціннісного ставлення дітей і учнівської молоді до власного здоров'я, покращення їх морального, фізичного, соціального, психологічного здоров'я.

Враховуючи сьогоденішню ситуацію, наразі тисячі дітей перебувають у стресових ситуаціях, мають завищений рівень тривожності та страху, втрачають зв'язок з реальністю і контроль над власним життям, ведуть малорухливий спосіб життя, що впливає на стан здоров'я. За оцінками експертів ЮНІСЕФ, найбільш дієвим засобом протидії негативним впливам війни на дітей, є їх повернення до емоційно-забарвленої рухової активності.

Рекомендуємо до використання лист МОН України від 20.04.2022 № 4/636-22 «Про деякі можливості підвищення якості занять з фізичної культури» (режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2022/04/22/lyst-mon-vid-20-04-2022-4-636-22-pro-deiaki-mozhlyvosti-pidvyschennia-iakosti-zaniat-z-fizychnoi-kul-tury/> ) та лист МОН України від 29.03.2022 № 1/3730-22 «Перемагаємо разом" проєкт уроків з фізичної культури онлайн» (режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2022/03/29/lyst-mon-vid-29-03-2022-1-3730-22-peremahaiemo-razom-proiekt-urokiv-z-fizychnoi-kul-tury-onlayn/> ). Звертаємо увагу на те, що з метою сприяння закладам освіти у проведенні дистанційних уроків з фізичної культури Міністерство освіти і науки України, Комітет з фізичного виховання та спорту МОН України, Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти», ГО «Рух Олександра Педана «Джуніор» за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) реалізують проєкт «Перемагаємо разом». Проєкт спрямований на виконання програми Президента України «Здорова Україна» у воєнний час і має на меті забезпечити доступ до цікавої та доступної фізичної культури учням, зміцнення їх здоров'я, підвищення рівня рухової активності, зменшення тривожності й підсилення соціалізації, зміцнення єдності й патріотичного виховання.

Ситуація в Україні зобов'язує констатувати, що питання національно-патріотичного виховання є надважливим у змісті виховної роботи закладів освіти в 2022/2023 навчальному році. Національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності щодо розвитку національної свідомості учнів на основі суспільно – державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України.

**Стратегічні підходи до національно-патріотичного виховання дітей та молоді визначені в:**



- Указі Президента України від 18.05. 2019 № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» (режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/2862019-27025> );
- Постанові КМУ № 932 від 09.10.2020 «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки» (режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2020-%D0%BF#Text>);
- Постанові КМУ № 673 від 30.06.2021 «Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року» (режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-%D0%BF#Text> );
- Розпорядженні КМУ від 17.02.2021 № 112 – р «Про затвердження плану заходів із вшанування подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні на 2021-2025 роки» (режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112-2021-%D1%80#Text> );
- Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 №527), (режим доступу: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdylo-novu-kontseptsiyu-patriotychnogo-vyhovannya/>);
- Наказі МОН України від 06.06.2022 №527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641» (режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2022/06/08/nakaz-mon-vid-06-06-2022-527-pro-deiaki-pytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy-ta-vyznannia-takym-shcho-vtratyv-chynnist-nakazu-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy/>);
- Лист МОН від 10.06.2022 № 1/6267-22 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» (режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2022/06/13/lyst-mon-vid-10-06-2022-1-6267-22-pro-deiaki-pytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy/> ).

Важливо при плануванні роботи з даного напрямку діяльності взяти до уваги визначені завдання та напрями, які означені в Обласній цільовій комплексній програмі національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2021-2025 роки (режим доступу: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/67-VIII.pdf>) та Регіональному плані заходів із вшанування в Одеській області подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні на 2021 – 2025 роки.

Радимо переглянути матеріал круглого столу «Військово-патріотичне виховання учнівської та студентської молоді в умовах боротьби за Україну», який проводив Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України в червні 2022 року (режим доступу: <https://ipv.org.ua/2022/kruhlyy-stil-07-06-2022/>).

Для активізації військово-патріотичного виховання в закладах загальної середньої освіти рекомендуємо скористатися навчально-методичним забезпеченням, яке розміщене на офіційних вебсайтах (режим доступу: [www.mon.gov.ua](http://www.mon.gov.ua); [www.imzo.gov.ua](http://www.imzo.gov.ua) ).

Для системної роботи з даного напрямку радимо матеріали інтернет -ресурсів:

- Інститут проблем виховання НАПН України (режим доступу: <https://ipv.org.ua/publications/zbirnuk.html> );
- Український інститут національної пам'яті (режим доступу: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam/metodychni-rekomendaciyi>);
- Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського (режим доступу: <https://nuou.org.ua/>);
- Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді (режим доступу: <https://patriotua.org/> );
- Пластовий портал (режим доступу: <https://www.plast.org.ua/> );
- історична правда (режим доступу <https://www.istpravda.com.ua/> );
- нормативно-правові документи з питань національно-патріотичного виховання (режим доступу: <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/natsionalno-patriotichne-vihovannya-ditey-ta-molodi/> ).

Стратегічно важливим залишається питання щодо розбудови безпечного і здорового освітнього середовища для всіх учасників освітнього процесу та безпеки в цілому. Цей напрям діяльності здійснюється відповідно до Національної стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі (Указ Президента України № 195 від 25.05.2020), (режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text> ).

Освітнє середовище має бути місцем, де учні відчуватимуть себе захищеними та у безпеці. Безпечне та здорове освітнє середовище сприяє кращій реалізації інтелектуального, фізичного, соціального та емоційного розвитку учнів, формує компетентності, які є необхідними для подальшого життя.

Маємо надію, що новий навчальний рік розпочнемо в офлайн – режимі за умови безпечної ситуації в регіоні. Для цього в закладах освіти варто провести наступні заходи:

- обов'язкова перевірка шкіл та прилеглих територій на наявність вибухонебезпечних предметів фахівцями ДСНС;
- готовність системи оповіщення, особливо ті заклади, де навчаються діти з порушенням зору та слуху;
- визначити та позначити шляхи евакуації;
- обладнати укриття для всіх учасників освітнього процесу;
- забезпечити укриття запасами води та медикаментів;
- провести тренування щодо дій у разі оголошення сигналу повітряної тривоги.

Безпека дітей у воєнний час є надважливим питанням сьогодення. Життя в сучасних реаліях є дуже складне і знання з безпеки життєдіяльності є неабияк важливим його компонентом, як для дорослих так і для дітей. Тому постійно треба проінформувати дітей про алгоритм дій під час воєнних дій, у разі надзвичайних ситуацій.

Радимо скористатися матеріалом «Дитинство під час війни. Які навички ми маємо дати дітям для їхньої безпеки?» (режим доступу: <https://stop-sexting.in.ua/safety-in-wartime/> ).

Рекомендуємо у роботі використати матеріал інтернет – ресурсів:

- <https://eo.gov.ua/fizyczna-bezpeka-ditey-pid-chas-viyny-pravyla-povedinky-v-evakuatsii-na-okupovanykh-terytoriakh-i-v-zoni-boyovykh-diy/2022/03/19/> ;

- <https://www.unicef.org/ukraine/documents/teenagers-safety-war-rules> ;
- <https://life.nv.ua/ukr/kids/pravila-povedinki-ditey-pid-chas-viyni-pid-chas-art-obstriliv-povitryanoji-trivogi-poradi-50232516.html> ;
- <https://osvitoria.media/opinions/informatsijna-bezpeka-pid-chas-vijny-pokroкова-instruktsiya-dlya-ditej/> ;
- <https://persha.kr.ua/article/213768-yak-zberegty-fizychne-i-duhovne-zdorov-ya-pravyla-bezpeky-pid-chas-vijny-dlya-pidlitkiv/> .

В умовах воєнного стану в Україні, масового переміщення дітей, значно зростає загроза життю та здоров'ю дітей, а також ризики вчинення різних форм жорстокого поводження з ними, адміністративних чи кримінальних правопорушень. Радимо скористатися рекомендаціями щодо виявлення та реагування на випадки жорстокого поводження з дітьми в умовах воєнного стану (лист Департаменту освіти і науки ООДА № 925/01-32/2-32/3382 від 04.04.2022), (режим доступу: [http://www.kdu.edu.ua/Documents/children\\_during\\_war\\_2022.pdf](http://www.kdu.edu.ua/Documents/children_during_war_2022.pdf) ).

Важливим напрямом роботи педагогів закладів освіти залишається превентивна робота. В умовах воєнного стану в Україні уживання психоактивних речовин та протиправна поведінка серед дітей чинять серйозну небезпеку для подальшого розвитку нашого суспільства. Тому профілактика цього явища належить до найбільш пріоритетних соціально – педагогічних проблем.

Рекомендуємо превентивну роботу розглядати як превентивну освіту в цілому, як комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її взаємодії із соціальними інституціями, як вироблення імунітету до негативних впливів, як профілактику і корекцію асоціальних проявів у поведінці дітей та молоді. Важливо активізувати систему підготовчих, попереджувальних і профілактичних дій щодо запобігання формуванню негативних звичок, рис характеру, проявів асоціальної поведінки підлітків та організація належного супроводу їхньої діяльності.

Радимо в роботі використати лист МОН України від 13.05.2022 № 1/5119-22 «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні» (режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zdijsnennya-preventivnih-zahodiv-sered-ditej-ta-molodi-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini>). В документі подані результати дослідження Українського інституту соціальних досліджень імені Олександра Яременка, напрями та форми дистанційної роботи з учнями в воєнний період з даного напрямку.

В рамках Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>) та актуальності даного питання рекомендуємо актуалізувати діяльність усіх учасників освітнього процесу, громадськості, фахівців державних структур на виявлення форм, причин та наслідків домашнього насильства та прийняття відповідних адекватних рішень в межах компетентності закладу освіти. Враховуючи сучасні умови, значні зовнішні виклики, радимо використати у виховній діяльності матеріал, який викладений в листі МОН України від 30.05.2022 № 1/5735-22 «Про запобігання та протидію домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні» (режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zapobigannya-ta-protidiyu-domashnomu-nasilstvu-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini> ).

У 2022/2023 навчальному році залишається актуальною профілактична робота закладів освіти із запобігань торгівлі людьми. Школи Одещини мають позитивний досвід з даного напрямку, який зумовлений змістом освітніх предметів, системною позаурочною роботою щодо підвищення рівня обізнаності здобувачів освітніх послуг та їх батьків з питань протидії торгівлі дітьми. В позакласній виховній діяльності, за рахунок годин гурткової роботи, факультативів для учнів 7 - 10 класів біля 200 закладів освіти впроваджували Програму виховної роботи «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція». Ефективна робота шкіл була спрямована на реалізацію окремих статей Закону України «Про протидію торгівлі людьми» (режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3739-17> ) та «Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року».

Міністерство освіти і науки рекомендує в новому навчальному році, особливо у період військової агресії, впровадження в освітній процес заходів з підвищення загального рівня правової свідомості дітей та молоді, формування навичок безпечної поведінки під час подорожі, у новому місці перебування та вдома, виховання поваги до прав та основних свобод людини, толерантне ставлення до потерпілих від торгівлі людьми.

Педагогічні працівники закладів освіти мають можливість скористатися електронним банком науково-методичної літератури, розміщеним на сайті МОН за посиланням: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovnarobota-ta-zahist-prav-ditini/protidiya-torgivli-lyudmi>. До вашої уваги інформаційні матеріали Представництва МОМ в Україні щодо безпечних подорожей: [https://bit.ly/Загальні\\_Правила\\_Безпеки](https://bit.ly/Загальні_Правила_Безпеки); щодо онлайн - квестів для роботи із старшокласниками: <https://quest.stoptrafficking.org/start> .

Радимо довести до відома учасників освітнього процесу інформацію, що разі потреби, можна звернутися за практичними порадами до: Національної гарячої лінії з протидії торгівлі людьми та консультування мігрантів 527, що працює за підтримки МОМ, за номером 527 (безкоштовно з мобільних телефонів) або 0 800 505 501 (безкоштовно зі стаціонарних телефонів). Особи, які перебувають за кордоном, можуть звернутися до консультантів гарячої лінії за електронним адресом [527.hotline@gmail.com](mailto:527.hotline@gmail.com).

Варто використати в роботі Рекомендації щодо усунення ризиків торгівлі людьми у зв'язку з війною в Україні та гуманітарною кризою, які розроблені групою експертів Ради Європи з протидії торгівлі людьми (ГРУТА) (лист МОН України від 18.06.2022 № 1/6598-22), (режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/62b/065/747/62b0657477600943704362.pdf>).

У 2022/2023 навчальному році, при плануванні виховної роботи в закладах освіти, залишається актуальною програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей» (режим доступу: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/> ).

Ситуація в Україні змінила життя світу, країни, закладів та усіх учасників освітнього процесу. Складний був для нашого регіону так і для всієї України минулий навчальний рік, який прийшлося завершувати у воєнному стані. У цих надскладних умовах Міністерством освіти і науки України прийнято рішення про відновлення освітнього процесу там, де це є можливим. Зараз складно прогнозувати, які можливості будуть в Одеському регіоні, але надія є. Заклади



освіти завжди будуть надавати освітні послуги, навчати, виховувати та розвивати наших школярів. І тому, ми маємо бути готові до різних моделей (варіантів) власної діяльності та відпрацьоване розуміння організації учнівського колективу відповідно до соціальних викликів. Здійснення виховної діяльності в школах області на пряму залежить від варіанту освітнього (навчального) процесу.

При організації виховного процесу в 2022/2023 навчальному році рекомендуємо врахувати наступні аспекти.

1. Важливим є для педагогів підтримувати власний емоційний ресурс, здатність протистояти негативним емоціям, стресу, тривозі, почуттю небезпеки, вміння виражати співчуття, милосердя, надавати допомогу потребуючим, відчувати себе повноправним громадянином України.
2. Пріоритетом у виховному процесі має стати забезпечення максимально можливої безпеки для кожного учасника освітнього процесу. Основним цільовим напрямом має бути сприяння безпекової складової здоров'я особистості, її фізичного, психічного, соціального і духовного благополуччя. Важливим є надання здобувачам освіти базових знань з основ безпеки та формування поведінки правильних безпекових дій в умовах воєнного стану.
3. Радимо постійно надавати психологічну підтримку учасникам освітнього процесу, забезпечувати психолого - педагогічний супровід емоційно вразливих осіб, сприяти адаптації тимчасово внутрішньо переміщеним учням, якщо такі є в закладі освіти.
4. Сприяти формуванню у школярів рис і якостей, які є надважливими в даний час та допомагають зберегти внутрішню стабільність, а саме: моральна стійкість, витримка, сила волі, твердість духу, протидія ворожій пропаганді, віра в перемогу.
5. Важливим залишається максимальне збереження сутності процесу виховання, його практичної реалізації, вибудовування тієї моделі, яка буде найбільш продуктивною в окремо взятому закладі (класному колективі), відповідно до ситуації.
6. Організація освітнього процесу в умовах воєнного стану потребує іншого змісту та підходів до проведення виховної роботи. Виховна робота більшою мірою зводиться до проведення таких ініціатив, які замінюють очні «живі» форми роботи та успішні практики й вчинкові активності, які спрямовані на формування життєвих цінностей та компетентностей.
7. Постійне входження вихованця у реальні активності є одним із пріоритетів виховного процесу в дистанційному режимі. Результат такої діяльності сприяє розширенню обмеженого просторового середовища, зануренню в продуктивний соціокультурний простір, долучення до стихії різноманітних переживань та проявів себе у бажаних соціальних ролях.
8. Важливим залишається в повній мірі використання новітніх інформаційних технологій. Інформаційні технології дозволяють здійснювати спілкування з людиною де б вона не знаходилася. Сучасні діти достатньо знаються на інформаційних технологіях і володіють навичками роботи з гаджетами. Тому радимо вчителю направити діяльність учнів у соціальних мережах в потрібне русло, зробити її більш змістовною та використовувати для реалізації виховних цілей.

Для більш глибокого ознайомлення з шляхами вдосконалення виховного процесу в сучасних соціокультурних умовах, успішне використання ефективних форм, методів, технологій виховної роботи, виставлення акцентів з змісті роботи окремих напрямів виховання рекомендуємо переглянути матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Виховання дітей та учнівської молоді в контексті сучасних соціокультурних викликів», яку проводив Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України в червні 2022 року (режим доступу: <https://ipv.org.ua/2022/vseukr-nauk-prakt-konf-02-06-2022/>).

Окремо, варто загострити увагу на питанні безпеки цифрового середовища, формування інформаційної культури та інформаційної грамотності.

Змішана та дистанційна форма навчання руйнує усталені освітні та виховні практики, змушує інтенсивно та оперативно трансформуватися, знаходити нові канали реалізації освітнього процесу. Закономірно, що сучасний розвиток цифрових технологій, базові цифрові пристрої сприяють технологічному вирішенню питання налаштування дистанційної освіти та виховання. Педагогічною спільнотою успішно використовуються такі платформи та мобільні сервіси як ZOOM, Skype, Google, Classroom, Facebook, Viber, Messenger, WhatsApp тощо.

Важливим є запровадження системних форм роботи, які сприяють формуванню інформаційної культури. Під час змістового наповнення та організації профілактичних заходів не варто детально зосереджуватись на суті самих ризиків цифрового середовища, а сконцентрувати увагу дітей на можливих наслідках для здоров'я й життя, на відповідальному ставленні до поведінки в цифровому просторі, критичному осмисленні та сприйнятті інформації, правилах інформаційної гігієни.

Слід зауважити, що кожна дитина піддається серйозним ризикам у цифровому середовищі. Вони мають право здобувати знання та розраховувати на підтримку дорослих при використанні цифрового середовища. Надавати таку підтримку є спільною відповідальністю батьків та педагогічних працівників.

Під час комунікації з дітьми варто врахувати наступне:

- говорити з дитиною про безпеку в інтернеті, вчити робити аргументований вибір та нести відповідальність за його результати;
- вибудовувати відкриті та довірливі стосунки;
- формувати корисні звички використання гаджетів, цифрового середовища та підвищувати самооцінку дитини, дозволяти самостійно робити вибір і бути відповідальною за це;
- заохочувати користуватися гаджетами в зонах видимості дорослих;
- встановлювати часові межі користування гаджетами та контролювати додатки, ігри, вебсайти та соціальні мережі, якими вона користується;
- бути уважними до ознак страху чи тривоги, зміни поведінки, режиму сну та апетиту.

На допомогу педагогам в даному напрямку роботи стане портал «Медіаосвіта і медіаграмотність». Це інтерактивна платформа для спілкування медіапедагогів задля сприяння відкритості та публічності процесів у медіаосвітньому середовищі. На порталі розміщуються новини медіаосвіти, поповнюється електронна бібліотека, календар подій, плани уроків,

презентації тощо. Відповідно до вимог сьогодення презентовано для широкої освітянської спільноти універсальний урок «Медіаграмотність під час війни: як вистояти в інформаційному потоці» (режим доступу: [https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch\\_permalink&v=428828165477432](https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=428828165477432)).

Універсальний урок містить три етапи, які рекомендуємо проводити в запропонованій послідовності:

- I етап - «Споживання інформації / медіа під час війни» - аналізуємо зміни у споживанні інформації, скануємо власне медіаполе;
- II етап - «Емоції під час війни: як на нас впливають новини» - на практичному прикладі переконуємося, наскільки важливо вміти ідентифікувати й контролювати емоції;
- III етап - «Правила споживання інформації під час війни» - обговорюємо, чому важливо перевіряти інформацію, підбиваємо підсумки, робимо висновки про споживання й поширення інформації у воєнний час.

У рубриці «Медіаграмотність в умовах воєнних дій», розміщений контент у вільному доступі для всіх зацікавлених освітян (режим доступу: <https://toolbox.medialiteracy.org.ua/>).

З матеріалами, що стосується міжнародного досвіду впровадження медіаграмотності можна познайомитися за посиланням: <http://medialiteracy.org.ua/>.

### **Діяльність класного керівника в сучасних умовах**

Акцентуємо увагу на те, що в побудові та здійсненні виховної діяльності в учнівському колективі важлива роль відводиться класному керівнику.

Одним із напрямів роботи класного керівника в умовах воєнного стану, є надання здобувачам освіти знань з основ безпеки, ознайомлення їх з потрібними для збереження здоров'я та життя правилами дій в певних ситуаціях. Важливими для обговорення можуть бути такі питання: воєнний стан, надзвичайна ситуація, заборони та обмеження; правила поведінки в умовах надзвичайної ситуації воєнного характеру, правила спілкування в соціальних мережах в умовах воєнного стану, як вчиняти з інформацією, яка несе загрозу для України, що робити, якщо виявлено підозрілий або вибухонебезпечний предмет, як діяти в умовах хімічної атаки, перша домедична допомога під час надзвичайної ситуації, домашня медична аптечка тощо.

На допомогу педагогам можуть бути корисними матеріали, які розміщені на електронних ресурсах:

- сайт Міністерства освіти і науки України;
- сайт «Державна служба України з надзвичайних ситуацій»;
- сайт «Всеосвіта».

Рекомендуємо звернути увагу на:

- Методичні рекомендації до наскрізної навчальної програми з позашкільної освіти оздоровчого напрямку «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій», рекомендованої вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України (протокол № 4 від 31 березня 2022 р.);
- Навчально-методичний посібник для закладів освіти, за редакцією радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, кандидата юридичних наук Т.Р. Короткого.

Пріоритетним напрямком роботи класного керівника в сучасних умовах є психолого-педагогічна підтримка здобувачів освіти, яка полягає в наданні учням допомоги в нормалізації та стабілізації психічного стану як через особистий прояв посиленої уваги, вияв любові до вихованців/вихованця, так і звертання до практичного психолога для подальшої психологічної підтримки тих дітей, які цього потребують. На необхідність психологічної підтримки учнів наголошується в листі Міністерства освіти і науки України від 06.03.2022 №1/3371-22 «Про організацію освітнього процесу» (режим доступу: [http://ru.osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/86062/](http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062/) ).

Рекомендуємо для використання в роботі Методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» (лист МОН України від 04.04.2022 №1/3872-22) (режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-metodichni-rekomendaciyi-persha-psihologichna-dopomoga-algoritm-dij> ) та «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» (лист МОН України від 29.03.22 №1/3737-22) (режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zabezpechennya-psihologichnogo-suprovodu-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini> ).

Одним із завдань класного керівника допомогти здобувачам освіти з числа тимчасово внутрішньо переміщених осіб адаптуватися в учнівському колективі класу. Організація підтримки та допомоги має здійснюватися у співпраці з практичним психологом та соціальним педагогом закладу в плані соціальної, емоційно-психологічної та моральної підтримки й матеріальної допомоги із залученням відповідних служб місцевих громад.

## **Класний керівник 5 класу НУШ**

У 2022/2023 навчальному році особливу увагу варто звернути на діяльність класних керівників 5 класу. Саме вони приймають учнів з початкової ланки, які навчалися за новими програмами, з сучасними акцентами на сприйняття та формування особистості. Тому, власна моральна та теоретична підготовка класного керівника є важливою у побудові взаємодії в учнівському колективі. Радимо педагогам, які будуть навчати та виховувати п'ятикласників глибоко ознайомитися з науково-теоретичним, навчально-методичним забезпеченням початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти.

Пріоритетним завданням вчителів середньої ланки освіти мати бути глибоке розуміння побудови власної продуктивної діяльності відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898) (режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>).

Відповідно до зазначеного документу, рекомендуємо вчителям – предметникам, класним керівникам продуктивно вибудовувати освітній процес, успішно здійснювати наскрізний виховний процес та сприяти розвитку природних здібностей, інтересів й обдарувань учнів; формувати ціннісні орієнтації, необхідні для їх соціалізації й громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху й самореалізації.

Важливим є означити ключові завдання класного керівника Нової української школи:



- любити дітей, свою професію та відповідально ставитися до обов'язків класного керівника;
- організувати здорове, безпечне, розвивальне, інклюзивне (за потреби) освітнє середовище;
- мати розуміння та сприяти індивідуальній траєкторії розвитку кожній особистості класу;
- здійснювати спостереження за темпом навчання кожного учні;
- спостерігати за емоційним середовищем колективу та реагувати на виклики;
- налагодити довірливі, партнерські стосунки з учнями свого класу;
- налагодити партнерські стосунки з усіма учасниками освітнього процесу: з вчителями, учнями, батьками, адміністрацією;
- побудувати продуктивну взаємодію з батьками;
- ставитись до всіх учасників освітнього процесу з повагою та домагатися поваги до вашої діяльності;
- здійснювати ціннісне виховання через наскрізне навчання.

Для організації успішної діяльності класних керівників у 2022/2023 н. р. до вашої уваги певні спрямування з досвіду роботи Браткевич В.О. та Волощук О.К., учасників Пілотного проєкту, класних керівників 5 класів Шабського закладу загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів Шабського ТГ Білгород-Дністровського району. Педагоги означили такі чотири лінії, які є важливими в роботі класного керівника.

1. **«Навчаємося разом».** Класне керівництво - це не робота, це спосіб життя! Це вміння навчати та вчитися разом з дітьми. У стосунках з вихованцями має бути більше людського спілкування. Тому кожного ранку, зустрічаючи учнів, вітаємося з ними способом, який дитині до вподоби саме сьогодні: обійми, рукостискання, невербальне привітання. Після чого кожен школяр, за бажанням, ділиться своїм настроєм. Завершуємо навчальний день обов'язково зустріччю, де діти можуть поділитися враженнями та емоціями.
2. **«Наступництво».** Успіх багатогранної виховної роботи з класом великою мірою залежить від якості її планування, аналізу попередньої діяльності, виявлення позитивних та негативних факторів впливу на формування класного колективу. Одним з найперших та найважливіших кроків було наступництво – вивчення роботи класу в початковій школі, тісна співпраця з першою вчителькою, залучення п'ятикласників до шефської роботи або участь у спільних святах, виїзди на природу - все це дає змогу легкого переходу, адаптації та згуртуванню класного колективу.
3. **«Самоврядування».** Беручи участь в класному самоврядуванні, кожен здобувач освіти відчуває співпричетність до вирішення завдань, поставлених перед класом, має можливість визначити своє місце і реалізувати свої здібності. І позитивних результатів не доведеться очікувати довго, вони з'являться самі по собі. Спочатку - це може бути створення «поведінкового контракту класу», потім - традицією стануть спільні справи: проведення свят, вечорів, інтелектуальних ігор, екскурсій, походів, конкурсів. І врешті-решт ваші учні не зможуть жити в колективі інакше, бо головним сенсом життя класу буде ДІЯЛЬНІСТЬ, в результаті якої зможе себе проявити кожна дитина.

4. **«Партнерство».** Партнерство - ключ до успішних взаємовідносин: учні-батьки-вчителі-адміністрація. Узгоджені дії батьків і класного керівника в питаннях виховання їхніх дітей, кваліфікована допомога й підтримка у важких педагогічних та життєвих ситуаціях, інформованість батьків про навчальний процес в класі, справедливе вирішення конфліктів - все це найважливіші умови позитивної репутації класного керівника та школи серед батьків. Радимо практикувати «Батьківські кола», які проводились за принципом ранкової зустрічі, де батьки представляли своїх дітей. Отримана інформація допомогла по-іншому поглянути на своїх вихованців і скоригувати план виховної роботи.

Соціальний паспорт класу, ментальна карта, щоденник спостережень за учнями – це ефективні інструменти в роботі класного керівника.

Для успішної діяльності класних керівників рекомендуємо до використання наступні матеріали:

- Організація освітнього процесу в 5-х класах закладів загальної середньої освіти (режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=YaRoX14lsy0>; [https://www.youtube.com/watch?v=GM\\_LEb0waWI](https://www.youtube.com/watch?v=GM_LEb0waWI));
- Ресурси для забезпечення наступності в освітньому процесі НУШ» (режим доступу: <https://vseosvita.ua/webinar/681/cabinet>);
- Організація системної роботи з батьками в закладі освіти (режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=AujUcC1pLt0>);
- П'ять принципів виховання по-новому (режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/p-yat-pryntsyviv-vyhovannya-po-novomu/>);
- Що робить класний керівник у школі за кордоном: цікаві факти про їх обов'язки (режим доступу: [https://education.24tv.ua/shho-robot-klasniy-kerivnik-za-kordonom-novini-ukrayini-i-svitu\\_n1640598](https://education.24tv.ua/shho-robot-klasniy-kerivnik-za-kordonom-novini-ukrayini-i-svitu_n1640598)).